

Висновки: в період з 1918 по 1964 роки не існувало гарантованої державної пенсійної системи для селян, їх соціальне забезпечення здійснювалось на засадах самообкладення (самофінансування), держава у цих заходах участі практично не брала. Комітети селянської взаємодопомоги, товариства взаємодопомоги, каси громадської взаємодопомоги колгоспів надавали вибіркову (не всім), в основному епізодичну матеріальну допомогу в символічних розмірах. У період з 1965 по 1989 роки створюється і функціонує державна система соціального забезпечення колгоспників, при якій селяни отримують гарантоване соціальне забезпечення, але в розмірах, що не гарантував прожиткового мінімуму.

Толкач А. М., старший викладач

Чернігівський національний технічний університет, м. Чернігів, Україна

ДОКТРИНИ ВИЗНАННЯ УРЯДІВ: ПОГЛЯД СУЧАСНИКІВ

Проблема міжнародно-правового визнання виникає тоді, коли постає питання про появу нової держави як суб'єкта міжнародного права. Визнання новоутвореної держави світовим співтовариством означає визнання і її уряду.

Міжнародно-правове визнання – це односторонній добровільний акт держави, у якому вона прямо чи опосередковано виражає свою готовність вступити у політико-правові відносини з іншою державою чи іншим суб'єктом міжнародного права.

Бувають випадки утворення урядів не тільки конституційним шляхом, але й всупереч діючим конституціям (державний переворот, насильницький шлях).

Д. І. Фельдман підкреслює, що серед видів визнання «провідне місце займає визнання в якості держави та визнання в якості уряду. Решта видів визнання в тій чи іншій мірі є перехідною стадією до одного з двох основних видів визнання» [1, с. 7].

Питання про визнання уряду, на думку автора, виникає, в разі, коли в існуючій державі до влади приходять новий уряд, але не конституційним шляхом, а в результаті великих суспільних потрясінь в даній країні (наприклад, революція, державний переворот і т. д.).

Невизнання уряду може мати два правові аспекти:

- невизнання уряду через неможливість розглядати його як уряд з погляду його незалежності й ефективності;

- невизнання уряду через небажання держави, що утримується від визнання, мати нормальні відносини з цією державою. Практика показує, що невизнання урядів є більш «політизованою» категорією, ніж невизнання держав. Перетворення монархії на республіку або повалення уряду ворогуючою з ним політичною партією є з цього погляду питаннями внутрішнього порядку кожної держави. Як зазначає американський юрист-міжнародник Ч. Хайд, «із факту безперервності життя держав випливає, що всі належні їй права і правові підстави стосовно її власності продовжують існувати незалежно від змін її уряду» [2, с. 291].

З огляду на те, що уряд будь-якої держави є органом, за допомогою якого держава підтримує свої зв'язки із зовнішнім світом і відповідає за своїми зобов'язаннями у міжнародній сфері, зміна уряду і спосіб такої зміни є далеко не байдужими для іноземних держав.

Тут доречно згадати міжнародно-правовий внесок у розвиток інституту визнання країн Американського континенту в першій половині ХХ ст. У меморандумі держдепартаменту США 1927 р. сказано: «Ми контролюємо долю Центральної Америки... Дотепер Центральна Америка завжди розуміла, що уряди, які ми визнаємо і підтримуємо, залишаються при владі, тоді як ті, яких ми не визнаємо і не підтримуємо, зазнають краху» [3, с. 349].

Треба зазначити, що США проводили таку суперечливу політику визнання в Латинській Америці протягом першої половини ХХ ст., ставлячи на перший план економічні інтереси своєї країни. Це було викликано тим, що Сполучені Штати вважали Латинську

Америку зоною свого виняткового впливу, основи якої були закладені доктриною Монро. Тому за цей період у Латинській Америці виникло дві доктрини визнання урядів, доктрина Тобара та доктрина Естрада, одна з яких відповідала інтересам США, а інша була відповіддю на часту зміну урядів у регіоні. Розглянемо їх більш детальніше.

Серед американських доктрин міжнародно-правового визнання особливе місце займає доктрина Тобара. 15.03.1907 р. Міністр закордонних справ Еквадору Карлос Тобар в листі на ім'я Болівійського консулу в Брюсселі сформував свою доктрину про невизнання урядів, що виникають революційним шляхом. Ця доктрина знайшла відображення в договорі п'яти центральноамериканських держав (Коста-Ріка, Нікарагуа, Сальвадор, Гватемала, Гондурас) про мир та дружбу від 20.12.1907 р. У цій угоді наголошувалося, що країни-учасниці цього договору не визнають уряди, які можуть встановитися в одній з п'яти республік у результаті державного перевороту та революції, які направлені проти визнаного уряду, доки вільно обране народне представництво не реорганізує державу в конституційних формах [4, с. 353].

К. Тобар визначив, що держави, хоч і не прямо, проте можуть втручатися в механізми формування урядів інших держав, і формою такого втручання може бути невизнання [5].

Отже, мета доктрини Тобара - протидія безперервним державним переворотам, що тривалий час відбувалися у латиноамериканських країнах, відмова у визнанні де-факто будь-якого уряду, котрий прийшов до влади зазначеним шляхом.

Проте говорячи про відповідність даної доктрини засадам і рівню розвитку сучасного міжнародного права, слід виділити декілька моментів. По-перше, вона створювалась для окремого регіону за специфічних політичних обставин. По-друге, вона не відкидала втручання у внутрішні справи держав і навіть не заперечувала своєї направленості на таке втручання, що жодним чином не кореспондує основним принципам міжнародного права, які стали імперативними нормами [6, с. 385].

Цей договір у подальшому було підтверджено на конференції цих же п'яти країн у 1923 р. В договорі 1923 р. також вказувалося, що навіть у тому випадку, якщо революційні уряди будуть обрані представниками народу, ці республіки не будуть визнавати такі уряди, якщо тільки президент цього уряду був лідером революції, або був в родинних зв'язках з таким лідером (по крові або по браку), або був членом уряду, або ж здійснював вище військове керівництво під час революції [1, с. 35].

Сполучені Штати не були учасниками цієї конференції, але повністю керувались положеннями угод. Державний секретар Б. Келлог зазначав, що уряд США сприйняв принципи цього договору в якості свого політичного курсу у питаннях визнання в майбутньому урядів Центральної Америки.

Найбільш реакційне використання доктрина Тобара отримала в період президентства Вудро Вільсона. В доктрині президента Вільсона висувалась вимога конституційного правонаступництва. Циркулярна інструкція дипломатичним місіям США від 24.11.1913 р.

підкреслювала, що Сполучені Штати усіма силами повинні прагнути до усуненню неконституційних урядів Латинської Америки [7, с.143].

Ця доктрина активно використовувалась для втручання у внутрішні справи держав Латинської Америки. Зокрема, так було усунено уряд Мексики на чолі з Уерта в 1913 р., уряд Айора дель Ріо в Еквадорі у 1925 р. Більше ніж через півстоліття, в 1963 р. доктрину Тобара підтримав президент Венесуели Ромуло Бетанкур.

Доктрина Вільсона використовувала визнання в якості інструмента для формування угодних США урядів країн Латинської Америки [8, с. 231]. Доктрина і практика застосування Тобара фактично вийшли за межі країн Центральної Америки і поширилися на деякі інші країни континенту, але не набула значного поширення.

Ще однією всесвітньою відомою американською доктриною визнання є доктрина, яку сформулював міністр закордонних справ Мексики Х. Естрада, що передбачає автоматичне визнання урядів за будь-яких обставин. У комюніке мексиканського міністра закордонних справ про визнання держав від 27 вересня 1930 р. було сформовано позицію мексиканського уряду про те, що визнання уряду означає втручання у внутрішні справи інших держав. Зокрема, комюніке засуджувало «образливу практику, яка, крім того, що зазіхає на суверенітет інших націй, веде до того, що внутрішні справи останніх можуть бути предметом оцінки з боку інших урядів, що беруть на себе тим самим роль критика, який виносить позитивну або негативну оцінку з питання про законність режиму» [9, с. 115]. Це давало підстави Мексиці, щоб уникнути зазіхань на суверенітет інших націй, не висловлюватись з питань визнання. Дана доктрина набула значного поширення [10, с. 128].

Ця доктрина була спрямована проти грубого втручання США у внутрішні справи латиноамериканських країн.

Отже, доктрина Естрада на противагу доктрині Тобара, замість втручання у суверенні права інших держав пропонує відмовитися від самої практики визнання урядів і вирішувати лише питання про підтримання або встановлення дипломатичних зносин з новим урядом, який прийшов до влади в тій чи іншій країні.

В сучасній дипломатичній практиці багато держав (Франція, Бельгія, Австралія, Канада, Нідерланди, США, Великобританія та інші) відмовляються від практики заяв про визнання урядів, обмежуючись встановленням або не встановленням дипломатичних відносин.

Таким чином, розглянувши дві основні доктрини міжнародно-правового визнання урядів, можна зазначити, що вони мали великий вплив на розвиток інституту визнання в міжнародному праві, в особливості «доктрина Естрада», яка не втратила своєї актуальності і висунула принцип фактичного контролю над територією як основний критерій міжнародно-правового визнання. Отже, інститут визнання зберігає значення для зміцнення міжнародного становища нових урядів, для здійснення їхніх прав на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Фельдман Д.И. Признание правительств в международном праве / Д. И. Фельдман. - Казань : Изд. Казанского университета, 1961. - 91 с.
2. Хайд Ч. Ч. Международное право, его понимание и применение Соединенными Штатами Америки. Т. 1 / Хайд Ч. Ч. – М. : Изд-во Иностран. лит-ры, 1950. – 523 с.
3. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 432 с.
4. Мицик В. В. Визнання в міжнародному праві // Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К., 2002. – С. 353.
5. Grant Thomas D. The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution [Electronic resource] // Greenwood Publishing Group, 1999. – 257 p. – Access mode: http://books.google.com.ua/books?id=GAQ8vIJE8_QC&pg=PA100&lpg
6. Хмельова І. Є. Визнання українського уряду: міжнародно-правовий аналіз / І.Є. Хмельова // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 384–387.
7. Лазарев М. И. Дворцовые перевороты в странах Латинской Америки (международное признание новых правительств) / Лазарев М. И. – М. : Юрид. лит., 1967. – 191 с.
8. Дурсунов Раміль Малік огли. Доктрини міжнародно-правового визнання в практиці держав Південної та Північної Америки / Раміль Малік огли Дурсунов // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 229–232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11drmtpra.pdf>
9. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / В. Е. Теліпко, А. С. Овчаренко / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
10. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право: Навч. посібник / Відп. редактори Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губернський. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 640 с.